

מזר ושלחן ערוך

יורה דעה
הלכות מקוואות

הוספה מיוחדת: משנה מסכת מקוואות

למען ילמדו

למען ילמדו

יוצא לאור ע"י:

מפעל השו"ע שע"י "למען ילמדו"

טאגור 32 תל אביב

03-7708505

office@lemaanyilmedo.org

© כל הזכויות שמורות ללמען ילמדו - ע"ר

אין להשתמש בתוכן ספר זה כלל בשום צורה, הכולל צילום, הדפסה, שיכפול, אחסון במאגרי מידע\מולטימדיה וכל מאגר אחר, ללא אישור בכתב מהמו"ל

הבהרה: מהדורה זו הינה מהדורה ראשונה ותדפיסית וכשם שאי אפשר לבר בלא תבן, אי אפשר לספר ללא שגיאות, ואשר על כן אנו שוטחים את בקשתנו בפני הלומדים להאיר ולהעיר את עינינו באם ימצאו שגיאות לאורך הספר.

טור יורה דעה

הוא הטור השני מארבעת הטורים
חברו הגאון מורינו ורבינו יעקב
בן רבינו אשר זלה"ה הנקרא
בעל הטורים

עם פירושי וחדושי מרן הגאון עין העדה החכם השלם ריש מתיבתא בעיר צפת תובכ"א
מוהר"ר יוסף קאר"ו זלה"ה
ואופן סדר ביאורו וחדושו על מה אדניהם הטבעו הכל רשום בהקדמתו וממנה
ישמע חכם ויוסף לקח ונקרא שמו בישראל
בית יוסף

במהדורה בתרא קם הגאון הג"ל בכבודו ובעצמו להחזיק בדק ביתו ועשה הנהגות נכונות וקרא שמם
בדק הבית ונמצאים כל אחד על מקומו הראוי כפי רצונו ובקשתו של הגאון בהקדמתו
ועם פירושי וחדושי הגאון עין העדה ריש מתיבתא החכם השלם כמוהר"ר יואל סרקש זלה"ה אשר בזרוע
עיונו ירד לעומק דברי רבינו יעקב בעל הטורים ובדברי הפוסקים שהביא בחיבורו ובדברי הגאון
מהר"י קאר"ו זלה"ה ונקרא שמו בישראל
בית חדש

ועם פירושי וחדושי הגאון המפורסם רבן של כל בני הגולה מוהר"ר משה איסרליש זלה"ה ונקרא שמו בישראל
דרבי משה

פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן
 [א] אם יכולה לטבול במ' סאה פחות חצי קורטוב: כמה שיעור עוקה שהמים בתוכה: באמה בת ששה טפחים משערין ובשוחק: שוחקת יתרה על העצבה חצי אצבע: [ב] טעם איסור טבילה בנהרות: טבילה במחצה וזחלין ומחצה נוטפין: נהר המתהווה מחמת שנשפך לו מנהר אחר בשעת ירידת גשמים: [ג] פיסול זחילה בנוטפין הוי מדאורייתא ויש להחמיר בספיקו: אם חוששין

סימן רא

א. צריכה שתטבול במי מקוה שיש בו ארבעים

[א] צריכה שתטבול במי מקוה שיש בו מ' סאה. זה פשוט בתורת כהנים (ויקרא טו פרשתא ג) וילפינן לה מדכתיב ורחץ במים את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהם בבת אחת ולא בחצאין וכמה הם ארבעים סאה דהיינו אמה על אמה מרובעת ברום ג' אמות אפילו חסר כל שהוא פסול ואפילו היא גוצה וכל גופה עולה בסאה לא עלתה לה טבילה עד שתטבול במקוה של מ' סאה:

למקוה שיש בו מים שאובין: [ה. א.] מים שנמשכו מהמעין ונפלו לגומא ונפסק מהם המעיין אם נפסלים בשאובין ובשינוי מראה: דין טבילה בכלי שבמקוה או במעין: מעין המתקבץ בכלי ומשם הולך למקוה: אמת המים שהמשיכוה לגיגית גדולה מחזקת יותר ממ' סאה: [ט] עריבה שהיא מלאה כלים והשיקה למעין על ידי נקב כל שהו: [י. ב.] מים שהופסקו מהמעין ועדיין חיים וזחלים מכה נביעת המעיין: [יג] אף על פי שאין בו מ' סאה אלא בהשקה אינו נפסל בשאובין: [יא] אם קדמו מים שאובין למעין: [טו. א.] מעין כל שהו שאמרו כמה הוא שיעורו: מעין כל שהוא שריבה עליו שאובין והלכו למקוה ריקן ונתמלא מהם: היה בראשו ג' לוגין וירד וטבל: מים הבאים למקוה מיד אדם בכלי מנוקב או על ידי דברים אחרים: [כג] בור שנפלו לו ג' לוגין כיצד מכשירין אותו: [כז] בור מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו: גיסטרא שבמקוה והטביל בה כלים: ג' גומות מים שאובים ונפלו לתוכו מים כשרים: [טו] הספוג והדלי שהיו בהם ג' לוגין ונפלו למקוה: [נג] כיצד מטהרין את המקוה: [יז] מים שאובין שהיו בצד המקוה ונגעו בו: [טו. ב.] נתן ג' לוגין למקוה אפילו שלא על ידי כלים פסול: מים שנודלפו ברגלי אדם או בהמה אם פסלו המקוה. ועיין לקמן: מקוה שנעשה על ידי רגלי אדם או בהמה: כלים שאינם פוסלים את המקוה אינם מכשירים את השאובים לחשב אותם כנמשכים לעינין שאובה מטהרת רביה והמשכה: [טז] שני מקואות שנפל לכל אחד לוג ומחצה ונתערבו: מקוה שנפלו לו ג' לוגין ונחלק לשנים: [כא] מקוה שנפסל בשאובין כיצד מכשירין אותו: [יח] שתי בריכות זו על גב זו ונפלו ג' לוגין לעליונה ונפתקו ובאו לתחתונה: מקוה שנפלו לתוכו מים טמאים שאובים: [כד] נתן סאה שאובים ונטל סאה ברובו או יותר: אין המקוה נפסל לא בשינוי טעם ולא בשינוי ריח: [כט] עשרים סאה מים כשרים שנפל לתוכן סאה יין ואחר כך נפלו מים כשרים: [כח] מעין אינו נפסל בשינוי מראה: [כה. א.] שרה בו סמנין או אוכלין ונשתנו מראיו כשר: נפל לתוכו לוג אחד ונשתנו מראיו: שינוי מראה אין לו שיעור: נמשך לתוכו משקה שלא מתוך כלים ושינה את מראיו: [כז] מקוה שנשתנו מראיו מחמת עצמו כשר: [כה. ב.] ג' לוגין מי צבע שנפלו למקוה חסר פסלוהו משום שאובים: מים שאובים אין חוזרין להכשרן: [כה. ג.] ג' לוגין להכשרן: [כח] מקוה שנפסל בשינוי מראה והמשיך לו מי מעין הוכשר: [כט] שאוב שנפלו לו שלשה לוגין יין והשיקו במקום היין או במקום המים: חבית מלאה מים או יין שנפלה לים הגדול: מקוה חסר שנפל לו יין ושינה מראיו ואחר כך נפלו ג' לוגין ואחר כך חזרו למראה המים: [ל. א.] עשה כל המקוה מטיט הנרוק או מחביריו: [לא] מקוה שאוב שהגליד ונימוח אם הוא כשר: [ל. ב.] הטובל בשלג שאינו מפושר: [לב] באיזה טיט אמרו שמשלים לארבעים סאה: [לג] אבעבעות של מים אם טובלים בהם: כל שתחלת ברייתו מן המים כגון יבחושין מטבילין בו: ומטבילין בעינו של דג: [לד] מים הנמשכים משק או קופה אינם פוסלין את המקוה: [לה] עברו המים מעצמם בכלים פוסלים את המקוה: [לו] רעפים שמכסים בהם הגגות אף על פי שיש בהם גומות אינם פוסלין את המקוה: מים שנודלפו ברגלי אדם או ברגלי בהמה אם פוסלין את המקוה ועיין לעיל: [לז] צנור שאין לו לבובו אם הוא פוסל מפני חשש חטטין שבתוכו: טבלא שתחת הצנור שיש לה [לב] זבזב משי רוחות או שלש: [מ] אם מים שאובין פוסלים במעין כל שהו: מעין שעומד אינו נפסל ברביית מים שאובים: כיצד עושים לנקות מעין: שיעור הנקב שמתהר את הכלי מלפסול את המקוה: כמה שיעור כונס משקה: [מד] פירוש הרמב"ם ופירוש השאלות בשאובה שהמשיכוה כלה: אין להחמיר ולאסור בשאובה על ידי רביה והמשכה אפילו במקום שאינם בני תורה: [מ] מקוה חסר או ריקן שנתמלא ואין ידוע מי מלאו: [מז] רביה דשאובה שהמשיכוה אי סגי בעשרים סאין ומשהו: [מח] שיעור ההמשכה אי סגי בפחות מג' טפחים: [מט] המשכה על גבי כלים שאינם פוסלין אינה המשכה: המשכה על גבי רצפת אבנים או נסרים אי מהניא: מקוה שנפסק ממקורו המעין וזחל ויורד דרך הצד האחר עדין שם מעין עליו: [נא] ניקב המקוה ומימיו נוטפין מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט: [נב] להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב אי בעינן נקב כשפופרת הנאד: ספק אם יש נקב כשפופרת הנאד: איזה דבר ממעט נקב כשפופרת הנאד: אם יש נקבים הרבה דקים מצטרפים לשפופרת הנאד: טעם למה טובלים בנהר כיון שהוא קטפרס לא הוי חבור: [נד] פירוש טובלין בפרסת החמור: [נה] אם טובלין בחורי המערה וסדקי המערה ועוקת המערה: [נו] ג' גומות בנחל והאמצעית של מ' סאה ושטף של גשמים עובר בנחל: מקוה שיש בו אמה על אמה ברום ג' אמות מכוונות לא יעדיפו דפנותיו כמלא נימא: טבל במ' סאה מצומצמות ומלא בכתף ונתן לתוכו: [נד] כיצד מטבילין כר או כסת או שק וקופה במ' סאה מצומצמות: [נג] הטביל הסגוס במ' סאה מצומצמות וסחט ממנו לתוכו ג' לוגין: [נה] מקוה שהוחזק להיות בו מ' סאה והוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה וטבלו בתוכו ולמחרת נמדד ונמצא כשיעור: אין סומכין על החזקה במקום שאפשר להתברר: [נו] מקוה שמימיו מתפשטים ונתן כלים כדי שיתפחו המים: עדות גוי מסיח לפי תומו אינו כלום חוץ מלעדות אשה: עד אחד ישראל בהכשר מקוה אינו נאמן אם לא בדבר שבדוד: [נז] ספק מים שאובין שטיהרו חכמים כיצד: מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא ועיין לעיל: [ע] צנור המקלח למקוה: [עא] ספק טבל או ספק אם יש בו מ' סאה: טבל במקוה נמדד ונמצא חסר: [עב] שני מקואות שאין בהם מ' סאה ונפלו ג' לוגין לאחד מהם וידוע לאיזה מהם נפלו ואחר כך נפלו שניים ואין ידוע לאיזה מהם נפלו או הראשונים אין ידוע והשניים ידוע: [עד] מקואות הנמצאים בארץ העמים או בארץ ישראל או בארץ הכותים: [עה] מילא מקוה מים חמין וחברו לנהר כשפופרת הנאד: [עו] אם מותר להטיל מים חמין למקוה: אם מותר אחר הטבילה ליכנס לבית המרחץ: מותר לטבול בחמי טבריה: גלגל שקבועים בו כלים נקובים ומגלגל בנהר ושופך למקוה: מקוה העשוי על הגג כשר:

א. צריכה שתטבול במי מקוה שיש בו מ' סאה. זה פשוט בתורת כהנים (ויקרא טו פרשתא ג) וילפינן לה מדכתיב ורחץ במים את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהם וכמה הם ארבעים סאה דהיינו אמה על אמה מרובעת ברום ג' אמות אפילו חסר כל שהוא פסול ואפילו היא גוצה וכל גופה עולה בסאה לא עלתה לה טבילה עד שתטבול במקוה של מ' סאה:

ב ומ"ש ואפילו אינן מים חיים וכו'. בפרק במה אשה (דף ס"ה א) אבוא דשמואל עביד להו לבנתיה מקואות ביומי דניסן סבר שמא ירבו הנוטפים על הזוחלים פירוש לפי שהנהרות גדולין ממיימי הגשמים ומהפשרת שלגים ושמא ניתוספו בנהר מי הגשמים על הזוחלים החיים ובטלו הזוחלין בנוטפין וכתב לשם רש"י (ע"ב ד"ה וסבר) ואני קיבלתי מרבינו הלוי משום דספק זבות

סאה. ואפילו אינן מים חיים, שאין צריך מים חיים אלא לזב ולא לנדה וזבה. ואף אם תטבול במעיין

אמות ושיערו חכמים מי מקוה מ' סאה. ומשמע בפרק עושין פסין דהני אמה על אמה ברום שלש אמות במרובע הוא ולא בעיגול. וכתב רבינו ירוחם (נכ"ו ח"ה רכה ע"ד) על שיעור דאמה על אמה ברום שלש אמות דהוא הדין אם יהיה רחב ואינו גבוה כל כך יועיל אם יתכסה במים בפעם אחת ע"כ וצריך שיעלה בתשבורת למ"א אלף ותע"ב אצבעות שכך עולה אמה על אמה ברום

שלש אמות מרובעות^(א): [בדק הבית] ובסמוך אכתוב שכפי חשבון מדוקדק כמה אצבעות יהיו בתשבורת המקוה [עד כאן]: וכבר כתבתי בסוף סימן קצ"ח (צ: ד"ה וכתב הרשב"א) כמה צריך להיות שיעור גובה המים:

אמרינן בפרק הנושא (כתובות קד.) ובכמה דוכתי במ' סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול וכתב הר"ש ב"ר צמח (ח"א סי' יז יא.) בשם אחד מהמחברים (רמב"ם מקואות פ"ה ה"א) ששיעור קורטוב משקל דינר ויצא לו ממה שאמרו בבתרא (צ.) שקורטוב אחד משמונה בשמינית בלוג עכ"ל. ולי נראה דקורטוב לאו דוקא אלא אפילו פחות מקורטוב כל שחסרו ארבעים סאה אפילו כל שהוא פסול. וכתב עוד שיעור אמה על אמה ברום שלש אמות צריך שיהיו המים מועקה יותר גדולה משיעור זה שכשיכנס הטובל ויתפחו המים שישארו במקוה ארבעים סאה וכן כתב רבינו יהונתן (שבועות ה: ד"ה או) עכ"ל ופשוט הוא: וכתב עוד בשם הראב"ד (בעלי הנפש שער המים עמ' קט) דבאמה בת ששה טפחים משערינן למקוה. וכתב עוד דבעינן אמה שוחקת וכן מוכח בפרק קמא דעירובין (ג:): שכל שיעורי תורה להחמיר וכתב הרשב"א (עבה"ק ש"א סו"ס ג) דשוחקת יתרה על העצבה חצי אצבע ולמדה מדאמרינן בפרק על אלו מומין (בכורות לט: מ.) שתי אמות היו במקדש אחת יתרה על של משה חצי אצבע וכן אמרינן בפרק שתי הלחם (מנחות צח.) ובפרק כיצד צולין (פסחים פו.) והיא במשנה בפרק י"ז דכלים (מ"ט) [בדק הבית] ולפי זה צריך שיהיה בתשבורת המקוה ארבעים וארבעה אלף וקי"ח אצבעות וחצי אצבע [עד כאן]:

ב ומ"ש ואפילו אינן מים חיים שאין צריך מים חיים אלא לזב ולא לנדה וזבה. פשוט בפרק קמא דמקואות (מ"ז - ח) וטעמא משום דלא כתיב מים חיים בטבילת שום אחד מהטמאים אלא בזב (ויקרא טו יג) ואף על גב בפרק בתרא דבכורות (נה:): גבי אבוא דשמואל עביד לבנתיה מקואות פירש רש"י בחד לישנא דזבה טעונה מים חיים ליתיה וכבר סתרו אותו פירוש התוספות בפרק במה אשה (שבת סה: ד"ה שמא) והביאו ברייתא (דתורת כהנים) [דתוספתא פ"ג דזבים] (ה"א) דקתני בהדיא חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים והזבה אינה טעונה מים חיים וכן פסק הרמב"ם בפ"א (ה"ה) ובפ"ט (ה"ח) מהלכות מקואות וכן פסק הרשב"א (שער המים ריש ש"א) וכך הם דברי כל הפוסקים:

ג ומ"ש ואף אם תטבול במעיין צריך שיהא בו מ' סאה אף על גב דמעין מטהר בכל שהוא היינו דוקא לכלים אבל לאדם אפילו [אם] הוא קטן וכו' אין טבילה עולה בו אלא אם כן יהיה בו מ' סאה [וירי]. בתורת כהנים (שמיני ריש פרשה ט) תניא אילו נאמר (ויקרא יא לו) (ו) מקוה מים יהיה טהור יכול אפילו מילא מים על כתפו ועשה מקוה לכתחלה יהיה טהור תלמוד לומר מעין מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים אי מה מעין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא תלמוד לומר אך מעין מעין מטהר בכל שהוא והמקוה במ' סאה אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין תלמוד לומר אך מעין מעין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן ובפרק ג' מינים (נזיר לח.) אמרינן רביעית דמקוה בטוליה משמע דמקוה נמי מטהר ברביעית אם כל גוף הדבר הנטבל בו יכול להתכסות בו בבת אחת וכדקאמר בפרק קמא דפסחים (יז:): רביעית חזי להטביל בו מחטין וצנינורות ואם כן האי ברייתא דקתני דמקוה בעי מ' סאה מדרבנן היא ובתר דביטלוה לרביעית דמקוה ואף על גב דדריש ליה מקרא אסמכתא בעלמא הוא וכיון דגבי מקוה במ' סאה קתני מעין בכל שהוא משמע דכי ביטלו רביעית דמקוה כל שהוא דמעין לא ביטלו. וכן משמע מדתנן בפרק קמא דמקואות (מ"ז) למעלה מהם מי מקוה שיש בו מ' סאה שבו טובלין ומטבילין פירוש טובלין אדם ומטבילין כלים דאף הן בעו מ' סאה כמו שנתבאר דביטוליה לרביעית דמקוה

שביעי והכריע כדברי ר"י והרא"ש להחמיר בדבר שאיסורו כרת ע"ש גם בבית יוסף מבואר מחלוקת זו ועיין במה שכתבתי לעיל תחלת סימן ק"כ. ונקטינן דאף מעין דמטהר בזוחלין אין טבילה עולה בו אלא אם כן יהא בו מ' סאה ופירש בית יוסף כשתצטרף כל המים שמתחלה ועד סוף הם מ' סאה טובלות בכל מקום ממנו שגוף הנטבל מתכסה בו בבת אחת ועיין שם:

[קונטרס אחרון] אבל אם רחצה במרחץ או עלו עליה כל מימות שבעולם וכו'. מוהר"ר ולק כ"ץ (פרישה אות ו) נתקשה לו לשון

או נראה לו למחקו לפי שגם הרמב"ם פ"א (מהלכות איסורי ביאה הלכה ט"ז) לא כתב לשון או ולפי עניות דעתי איפכא שגם ברמב"ם צריך לפרש בלשון או והכי קאמר אבל אם לא טבלה במקוה או במעין במ' סאה אלא רחצה במרחץ במנא דאית ביה מ' סאה או אפילו בלא מנא וביותר ממ' סאה כגון שנפלו ועלו עליה כל מימות שבעולם על ידי ירידת גשמים כמו במבול וכך הם דברי רבינו ולישנא דתלמודא נקטו בפרק שני דתענית (דף ט"ז א) למה הדבר דומה לאדם שתופס שרץ בידו שאפילו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו כיון שטבל במ' סאה מיד עלתה לו טבילה וכו' ודכוותיה קאמר הכא בלשון לא זו אף זו דלא מיבעיא במרחץ במנא דמ' סאה אלא אפילו עלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא בטומאתה דכל יותר ממ' סאה שקול הוא ככל מימות שבעולם [עד כאן]:

ולא כתיב כל בשרו היילך כל היכא דמכסי בהו בבת אחת עלתה לו טבילה. ורבינו לא חשש לפרש מפני שסמך על מה שכתב בסימן קצ"ח (שם) צריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת דממילא משמע דכל שהוא לאו דוקא הוא אלא כדי שיעלה כל גופה בבת אחת קאמר דאם לא כן לא עלתה לה טבילה: והרמב"ם אף על פי שלא כתב בפירושו שמעין מטהר אדם בכל שהוא שהרי זה לשונו בפ"ט (ה"ו) למעלה מזה המעין שמימיו מועטים והרבו עליו מים שאובים שוה למקוה וכו' ושוה למעין שהוא מטהר בכל שהוא שהמעין אין למימיו שיעור אפילו כל שהן מטהרים עד כאן וכבר היה אפשר לפרש דבריו דלכלים דוקא קאמר וכדפירש ר"י מכל מקום מדכתב קודם לכן (ה"ה) דמקוה שיש בו מ' סאה טובל בו כל אדם טמא חוץ מן הזב ובו מטבילים כלים כשכתב אחר כך למעלה מזה המעין שמימיו מועטים וכו' שהמעין אין למימיו שיעור וכו' גם לטבילת אדם שכתב לעיל בסמוך קאי ואף על גב דהרמב"ם סידרא ולישנא דמתניתין נקיט ואתי ליכא למימר דכי היכי דדחיק ר"י בפירושה דמתניתין הכי נדחוק אנן בפירוש דברי הרמב"ם דבתראה הוא ואם איתא דסבר הכי הוה ליה לפרש ולא לסתום דבריו כסתמת המשנה: אבל ר"י סובר דהא דקתני שהמעין מטהר בכל שהוא לא קאי אלא לטבילת כלים אבל לטבילת אדם בעינן מ' סאה לעולם אפילו בקטן שכל גופו עולה בפחות מכאן והביא ראיה מדאמרינן בפרק חומר בקודש (חגיגה כב.) דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעינן מ' סאה ובמקוה לא שייך לומר חלחולי מחלחלא אלא במעין שגדי המים מתחברים תחת הקרקע וקאמר דבעינן מ' סאה וכתב הרא"ש בסוף נדה (שם) שנראין דבריו כי אין להשיב על הראיה שהביא וגם מסתבר הואיל ושיעורו חכמים מי מקוה אמה על אמה ברום שלש אמות מים שכל גופו עולה בהם לא פלוג באדם לשער בכל אחד לפי גופו עד כאן וכן פסק הרשב"א (תו"א ב"ז ש"ז ל:;) שכתב על זה דלמחמירין שומעין בדבר שאיסורו בכרת ובתשובה (ח"ד סי' שיח) כתב דדברי האומרים דלאדם בעינן מ' סאה אפילו במעין נראין עיקר והר"ן כתב בתשובה (סי' ס"ו) וזה לשונו אף על פי שהדברים נראים דאפילו לאדם לא בעי מ' סאה בטובל במעין אלא שיהא גופו עולה בהן הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו אף על פי כן באיסור כרת ראוי לחוש לדברי המחמירים עכ"ל: ומשמע שאם המים משוכים כגון מעין שהוא זוחל ואין בשום מקום ממנו מ' סאה אבל כשתצטרף כל המים שמתחלה ועד סוף הם מ' סאה טובלין בכל מקום ממנו שגוף הנטבל מתכסה בו בין שיהא אדם בין שיהא כלי לדברי הכל וראיה מדתניא בתוספתא (מקואות פ"ד ה"ו) ומייתי לה ר"ש בפרק ה' דמסכת מקואות (מ"ו) איזו היא חרדלית מי גשמים הבאים מדרון רואין אותם אם יש מתחלתן ועד סופן צירוף מ' סאה מטבילין בהן ואם לאו אין מטבילין בהן דברי בית שמאי בית הלל אומרים אין מטבילין בהן עד שיהא לפניו עוגל מ' סאה. הרי שאף על פי שאין בה מ' סאה אלא בצירוף מתחלתן ועד סופן מטבילין בה לבית שמאי ועד כאן לא פליגי בית הלל עליהו אלא משום דקטפרס לא הוי חיבור או משום דאין הנוטפין מטהרין אלא באשבורן. וכן נראה ממה שכתב רבינו שמשון בפרק ה' דמקואות משנה שנית דאיכא לאוקמי הך דתלמי לאדם וכגון שאין מ' סאה ממקום מוצא המים עד התלמי אבל עד הבריכה

למעלה מהן מי מעין שמימיו מועטים שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין לטהר בכל שהוא נראה דאטובלין ומטבילין דקתני גבי מקוה קאי דהנך כיון דמי מעין נינהו טובלין בהם אדם וכלים בכל שהן כלומר בשיעור שכל גופו

יהא עולה בהם בבת אחת דאי לאו הכי לא עלתה להם טבילה כמו שנתבאר בסימן קצ"ח (פג.). זהו טעמם של הרמב"ם והראב"ד שכתבו דאף אדם מטהר במעין בכל שהוא ולא כל שהוא דוקא קאמרי אלא כל מקום שכל גופו עולה בבת אחת: וכן

כתב הרא"ש בסוף נדה (הל' מקואות ס"ו א) בדברי הראב"ד וכן כתב הרשב"א בתשובה (ח"ד סי' שיח) על דברי הראב"ד וכן כתב הר"ן בפרק ב' דשבועות (ה: ד"ה אי) וזה לשונו אי מה מעין מטהר בכל שהוא לאו דוקא כל שהוא אלא לאפוקי מ' סאה קאמר שאינו צריך כמקוה אלא מיהו צריך שיהא כל גופו עולה בהן בבת אחת ולא בחצאין אלא דכיון דכל גופו עולה בהן הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו סגי דבמעין ליכא יתורא לאפוקי מהכי מה שאין כן במקוה דאפילו גוף וכל גופו עולה [ב]כ' סאה לא עלתה לו טבילה עד שתטבול במקוה של מ' סאה מדכתיב ורחץ [את] כל בשרו במים דרשינן (עירובין ד:) מים שכל גופו עולה בהם דהיינו מ' סאה עכ"ל^(ב). וכן כתב הראב"ד בספר בעלי הנפש (שם עמ' ק"ט) את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהם וכמה הם אמה על אמה ברום שלש אמות והני מילי במי מקוה דכתיב את כל בשרו אבל במים חיים לא דכתיב גבי זב (ויקרא טו יג) ורחץ בשרו במים חיים

דלעיל דאין מעין מטהר בפחות מרביעית אבל רבי שמחה כתב אפילו פחות מרביעית עכ"ל:

(ב) וכן כתב במרדכי (בה"נ ע"א דף של"ב) (שבועות ריש סי' תשמא) וכן כתב ב"ש בשם הרא"ש והרשב"א שכתבו כן בדברי הראב"ד עכ"ל. עוד כתב המרדכי

ד] וטבילה בנהרות איכא פלוגתא דרבוותא רבינו תם התיר וכו'. טעמו דפסק כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מברין דאף על פי שהנהר מתרבה ממי גשמים עיקר ריבויין ממקורן הוא ולעולם זוחלין רבים על הנוטפין:

ומ"ש ור"י היה אוסר לטבול בהן כל החורף וכו'. נראה שרצונו לומר דמוזמן הרביעה בחשוון התחלת ימות הגשמים עד אחר ניסן שהוא אחר זמן הפשרת שלגים היה אוסר לטבול בהן וטעמו דפסק כרב וכאידך דשמואל דאין המים מטהרין בזוחלין אלא

פרת ביומי תשרי ונקט תשרי לאפוקי אחר תשרי דאין מטהרין בזוחלין כל ימות הגשמים עד אחר ניסן התחלת ימות החמה אבל קודם תשרי המים מטהרין בזוחלין כל ימות החמה:

ומ"ש וכ"כ הר"מ מרוטנבורק וכו'. מבואר בדברי הרא"ש שכתב בסתם ורבינו מאיר היה אוסר וזה לשונו ולי נראה דאסור לטבול בנהרות דלא קיימא לן כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מברין וכו' דשמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן בההיא דאמר אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי וכו'. ותימה לי במה שכתב בית יוסף על דברי רבינו דשינה לשון רבינו מאיר שכתב שהיה אוסר לטבול בנהרות כל השנה לבר מיומי תשרי וכו' טעות נזדקק לפניו דזה הלשון לא כתבו רבינו מאיר שהוא אוסר כל השנה אלא סתמא כתב הלכה למעשה אתא לאשמועינן בההיא דאמר אין המים מטהרין וכו'. ופירושא דהך מימרא אינה אלא כדפרישית דלא נקט יומי תשרי אלא לאפוקי אחר תשרי כל ימות החורף עד אחר ניסן אבל קודם תשרי כל ימות החמה שרי לטבול בנהרות כמו שכתב ר"י אלא דהרב בית יוסף נמשך למה שפירש הוא קודם זה דמאי דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי היינו לומר דכל השנה הם אסורין לבר מיומי תשרי בלחוד וליתא אלא כדפרישית. עוד האריך בית יוסף וכתב פירושים שונים בההיא מימרא דאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי ע"ש אבל מה שכתבתי לדעת ר"י ורבינו מאיר הוא הנכון אין ספק בו. עוד פירש הר"ן בפרק במה אשה פירוש נכון הביאו ב"י:

כתב המרדכי בהלכות נדה לאחר שהביא פסק רבינו תם וראייתו בקוצר וזה לשונו ופסק רא"ם בספר יראים דלנהרות קטנים יש לחוש לרביית נוטפין מסברא וממתניתין דמסכת פרה המים המכזבים פוסלין ואלו הן המים המכזבים [המכזבים] פעם אחת לשבוע הילכך צריך לתת לב אם הנהר כל כך קטן שאם היה בארץ ישראל מקום שאין שם גשמים מצויים היה מכזב פעם אחת בשבוע חיישינן ביה לרביית נוטפים עד כאן לשונו. וכתב בית יוסף דאינו יודע למה רצה לשער בארץ ישראל ולא שיער בכל מקום לפי מה שהוא דאף במקום שהגשמים מצויים איכא למימר נהרא מכיפיה מברין לרבינו תם אלא אם כן תאמר דסבירא ליה כרבינו ירוחם דהיכא דמינכר דגדל ממי גשמים אין טובלין בו אפילו לרבינו תם דהא ליכא למימר מכיפיה מברין וכו' עד כאן לשונו. ונראה ליישב דטעמא דמתניתין דמכזבין פעם אחת בשבוע פסול אינו אלא משום דאין לו מקור שממנו נובעין מים בשפע ומיירי בארץ ישראל דתנא בארץ ישראל קאי (שבת עג ב) והילכך גם בחוץ לארץ אם הנהר קטן שאם היה בארץ ישראל היה מכזב פעם אחת בשבוע בודאי שאין לו מקור נובע מים בשפע

יש מ' סאה ע"כ: כתב מהרי"ק בשורש נ"ו (ענף א) דבארות העשויים בידי אדם שמים נובעים מהם אף על פי שאין מימיהם יוצאין לחוץ דין מעין גמור יש לו אף על גב [דאמר] בתורת כהנים (שמיני ריש פרשה ט) מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים והני בארות הם עשויים בידי אדם האי בידי (אדם) [שמים] לא קאי אחפירת קרקע אלא אהויית המים שנתהוו שם בידי שמים לאפוקי מיילא בכתף והביא כמה ראיות לדבר. וכן נראה מבעל תרומת הדשן (סי' רנח) ומדברי תשובות המיזחוסות) להרמב"ן סימן

רל"א:

ד) ומ"ש רבינו אבל אם רחצה במרחץ או עלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא בטומאתה [וכי] עד שתטבול במקוה או במעין. כן כתב הרמב"ם בפרק י"א מהלכות איסורי ביאה (הט"ז) ופשוט הוא:

נט"א). וכתוב בספר בעלי הנפש (שער המים עמ' קה) לטבילת הכלים די במה שהן כדי שיוכלו להטבילן כולן כאחד ואפילו ברביעית לבד מטבילין בו מחטין וצנורות מן ההלכה אלא שביטלו אותה חכמים ואמרו שאין טבילה עולה (לכל) [לשום] דבר בפחות ממ' סאה והכי איתא בנזיר (לח). מיהו לא ביטלו אותו אלא כשהוא בפני עצמו אבל מקוה שלם וקדח ממנו רביעית לעוקה שבצדו על שפת המקוה אם יש בפרצה רוחב כשופרת הנוד על גובה קקליפת השום מטבילין בו כלים קטנים ודוקא ברביעית אבל פחות מרביעית לא דלא חשיב כלל ובעינן שיעור מקוה קטן במקום טבילה דהיינו רביעית דהוא שיעור טהרה מן התורה וכן הוא שיעור טהרה לידיים (ידיים פ"א מ"א) ואף על פי שעשינו לאותו רביעית שקדח כמקוה שלם אם נתן בו שאובים ונטל ממנו כנגדן פסול מה שאין כן במקוה גדול שהכשרנו בענין זה עד רובו ודוקא בשקדחו לאותו רביעית ואחר כך עירבו בשאובים דפסול אבל אם עד שלא קדחו נתן שאובים במקוה כענין נתן סאה ונטל סאה ואחר כך קדחו ומשך ממנו רביעית לעוקה שבצדו אף על פי שהשאובין מעורבין בו כשר להטביל בו מחטין וצנורות מאי טעמא מהכשירא דמקוה קא אתו והכי איתא בזבחים פ"ב (כב). עכ"ל:

ה) ב"א). וטבילה בנהרות בהא איכא פלוגתא דרבוותא וכו'. בפרק בתרא דבכורות (נה): תניא למה נקרא שמו פרת שמימי פרים ורבים מסייע ליה לשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיברין ופליגא דרב דאמר מיטרא במערבא סהדא (רבא) [רבא] פרת אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי מקואות [ביומי ניסן] סבר לה כרב דאמר מיטרא במערבא סהדא (רבא) [רבא] פרת ופליגא דידיה אדידיה (ופרש"י) כלומר דשמואל אדשמואל. דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי ואיתא להני מימרי בפרק במה אשה (שבת סה): ובפרק אין בין המודר (נדרים מ). והכי פירושא אבוה דשמואל הוה עביד לבנתיה מקואות ביומי ניסן ולא היה מניחן לטבול בנהר משום דחייש שמא ירבו הנוטפים על הזוחלין ונמצא שאין מטהרין אלא באשבורן וכדתינא בברייתא דתורת כהנים שהבאתי בסימן זה (צה: ד"ה ומ"ש ואף) מעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן כלומר שאין מי גשמים מטהרים אלא דוקא דקו וקיימי הילכך כל היכא דאיכא למיחש שמא רבו הנוטפים שהן

ואף על פי דבחוץ לארץ אינו מכזב היינו טעמא דכיון דגשמים מצויים איכא רביית נוטפים אבל לא דמברין מכיפיה ומקורו כיון דאין לו מקור טוב ודברי ה"ר ירוחם אינן ענין למים המכזבין דאף בנהר שלא היה מכזב לעולם אף בארץ ישראל קאמר דבחוץ לארץ אם גדל הרבה ממי גשמים צריך להמתין ב' או ג' ימים שיחזור הנהר לדרכו אפילו לרבינו תם דלא ככולהו רבנותא דסבירא

דרבנותא: רבינו תם התיר לטבול בנהרות כל השנה. ור"י היה אוסר לטבול בהן כל החורף

להו דלרבינו תם אפילו גדל הרבה ביותר מכיפיה מתברך ואין לפרש דה"ר ירוחם סבירא ליה נמי ככולהו רבנותא לרבינו תם ולא קאמר ה"ר ירוחם אלא בנהר דאית ביה ספיקא דילמא אין לו מקור טוב דאם כן אפילו אחר שלשה ימים נמי מימיו פסולין אלא כדפרישית:

ונראה לכאורה דעיר שמצד מזרחה נמשך נהר גדול ואנשי העיר חפרו בעומק סביבות כל העיר עד שנמשכו המים מן הנהר הגדול בתוך החפירה מקצה אל הקצה אף על פי דמי החפירה מכזבים פעם אחת בשבוע כשיש יובש בעולם אין להם דין מים מכזבים ושירי לטבול בחפירה זו בזוחלין לרבינו תם כיון דנמשכים המים מן הנהר הגדול וממקורו של הנהר הגדול נתברכו גם המים שבחפירה שנמשכו מן הנהר הגדול ועיין בתשובת מהר"ק שורש קט"ו נראה מבואר כך אכן ממה שכתב המרדכי הלכות נדה (סי' תשמו, ג ע"ג) בשם רבי מאיר בסוף תשובתו וז"ל ובתוספתא תניא מעין שמימיו מועטים וריבה עליהן והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה מהלך מתחלתו פירוש שריבה עליו והרחיבו שעשה בריכה לפניו ונתמלאה מים והיו זוחלין במקום שלא היו זוחלין מתחלה אותם מקואות אינם כשרים אלא באשבורן אבל ודאי ארבעים סאה לא בעינן כדתנן במתניתין (פ"א מ"ז) ובמקום שהיה מהלך מתחלתו טהור אפילו בזוחלין עד כאן לשונו משמע לפי זה דאסור לטבול בחפירה שסביב העיר בזוחלין אבל הר"ן פירש בתוספתא זו פירוש אחר מביאו בית יוסף וצ"ע:

מי גשמים או הפשרת שלגים על הזוחלים שהן המים הנמשכין ובאים מנביעות ומקורו של מעין אסור וקסבר כרב דאמר מיטרא במערבא וכו' כלומר דסבירא ליה לרב שהנהר ממי גשמים הוא מתרבה ולא מכיפיה והא דקאמר דהוה עביד להו מקואות ביומי ניסן לאו דוקא דבכל השנה היו טובלות במקואות בר מיומי תשרי וכאידך דשמואל דאמר אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת

ביומי תשרי בלבד ולא נקט יומי ניסן אלא לאפוקי יומי תשרי ושמואל דאמר מכיפיה מיברין סבר שאף על פי שאנו רואין שכשהגשמים יורדים הנהרות מתברכין עיקר ריבויין ממקורן הוא כדאמרין בפרק סדר תעניות (תענית כה:) אין לך טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים ונמצא שלעולם זוחלים רבים על הנוטפים דהא לטפח של גשמים איכא טפחיים דמעין הילכך לשמואל על פי מימרא זו מותר לטבול בנהרות לעולם אפילו כשנראה לעין שנתרבו הרבה מחמת המטר: וכתבו התוספות (בכורות שם ד"ה אין, שבת שם ד"ה דאמר) שרבינו תם פסק כההיא דשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיברין אף על גב דרב פליג עליה והלכה כרב באיסורי (בכורות מט:) ועוד דאבוה דשמואל סבירא ליה כרב ואידך דשמואל נמי פליגא עליה אפילו הכי נקטינן כמימרא דמכיפיה מיברין כיון דברייתא מסייעא ליה ונמצא לפי דעתו שלעולם טובלים בנהרות אפילו כשמתרבין הרבה מחמת גשמים לפי שאין טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים כן כתב הר"ן בפרק במה אשה (כט: ד"ה ולענין) ובפרק אין בין המוטר (מ: ד"ה ולענין) וגם התוספות כתבו בפרק במה אשה (שם) על פסק זה דרבינו תם ועל זה אנו סומכין לטבול בנהרות אפילו אם גדלו מאד. וכן נראה מדברי הרא"ש בפרק אין בין המוטר (בפירושו מ.) וכן נראה מדברי מהר"ק בשורש קט"ו. וכן כתב הרא"ש בפירוש בתשובתו (כלל ל"א) סימן י"א דלמאי דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיברין מותר לטבול בנהרות אף על פי שיש בנהר עשר ידות מים ממה שהיה בתחלה ולא חיישינן שמא רבו הנוטפים על הזוחלין לפי שרוב

תגבורת המים הוא ממקום נביעתו שכשיורדין גשמים ואויר העולם מתלחלח ונעשה רטוב גם מקור הנהר [והוצאות] מימיו מקבלים שפע מלחלוהית האויר ומוציאין מים בשפע והנהר מתגבר והולך ורבה מעצמו ופשט דברי המרדכי בפרק במה אשה (סי' שנו) הכי משתמע ודלא כדכתב רבינו ירוחם (נכ"ו ח"ה רכו ע"ג) דאפילו לרבינו תם אותם נהרות שגדלים לפעמים הרבה ממי גשמים צריך להמתין שנים או שלשה ימים שיחזור הנהר לדרכו מאחר שאנו רואים שלפי שעה נתגדל ונתרבה הנהר כל כך מירידת גשמים עכ"ל. ומכל מקום כתב הר"ן בפרק במה אשה (שם) ובפרק אין בין המוטר (שם) נראה לי שאף רבינו תם לא אמרה אלא בנהרות שאין מכזבין אבל במכזבין ליכא למימר בהו דמברכי מכיפיהו וכן כתב המרדכי בפ"ב דשבועות (סי' תשמה ג.) בשם רא"ם (יראים סי' כו ל.). ואיזה נהרות הם מכזבים יתבאר בסמוך: אבל רבינו מאיר (תשב"ץ קטן סי' תפא) כתב הרא"ש בסוף נדה (הל' מקואות סי' י) שהיה אוסר לטבול בנהרות כל השנה לבר מיומי תשרי דלא קיימא לן כשמואל בהא דאמר נהרא מכיפיה מיברין כיון דפליגא דידיה אדידיה שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן בההיא דאמר אין המים מטהרים [בזוחלין] אלא פרת ביומי תשרי דנהי דנהרא מכיפיה מיברין לא עבדינן בה עובדא גזירה משום חרדלית של גשמים דאי שרינן לטבול בנהרות יאמרו העולם [נוטפין] מטהרין בזוחלין דסברי דרובן נוטפין ולא ידעי דנהרא מכיפיה מיברין ואתו למישרי למיטבל בחרדלית של גשמים דהיינו זרם מי גשמים הזוחלים מדליו של הר והנהו לא מטהרי בזוחלין דכולהו נוטפים נינהו וכהאי גוונא אשכחן לשמואל דאמר לרב יהודה בפרק קמא דכתובות (יד.) הלכה כרבן גמליאל ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרים אצלה וכן איתא נמי בהמפלת (נדה כה:) ובפרק במה בהמה (שבת נד.) נמי אמרינן ככהאי גוונא השתא דאמר שמואל טפח ותני דבי שמואל טפחיים שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן והכי נמי אמרינן בפרק אין צדין (ביצה כט:) ותלמודא לא איצטריך למימר הכא הכי כיון דאבוה דשמואל ורב סבירא להו כמימרא דמחמרא פשיטא דעבדינן הכי וכתב עוד הרא"ש שכן כתב הרמב"ן (הל' נדרים ג:) בשם ר"ח ז"ל (גלין שבת סה:) וכן נראה שהוא דעת הר"ף (שבת כט:) שלא הביא אלא מאי דהוה עביד אבוה דשמואל בלבד וכן דעת הרמב"ם שכתב בפרק ט' מהלכות מקואות (ה"ג) אם רבו מי גשמים על מי הנהר אינם מטהרין בזוחלין אלא באשבורן לפיכך צריך להקיף מפץ וכיוצא בו באותו הנהר המעורב עד שיקו המים ויטבול בהם עכ"ל ומתוך דבריו למדנו פירוש מחודש במאי דעביד אבוה דשמואל לבנתיה מפצי ביומי תשרי מצורף לפירוש המפרשים דמשום צניעות הוה עביד להו שנראה מדבריו בפרק א' מהלכות מקואות (ה"א) שגם הוא ז"ל היה מפרש כן:

(ו) ומ"ש רבינו שר"י היה אוסר לטבול בהן כל החורף עד אחר זמן הפשרת שלגים. הוא מה שאמר שמואל אין המים מטהרים [בזוחלין] אלא פרת ביומי תשרי לומר דכשכלה זמן החום הגדול שכבר נפשרו כל שלגים שבעולם וגם אין גשמים יורדים כל אותו זמן עד

שיתחילו ימות הגשמים ולפי זה אפשר דבחדש אלול טובלין שכבר כלו ימי החום הגדול של תמוז ואב ומה שלא נפטר על ידי חום החדשים ההם לא יפשוש על ידי חום חודש אלול ודיקא נמי דנקט יומי תשרי לרבות חודש אלול הסמוך וטפל לחודש תשרי דאם לא כן לא היה ליה למינקט אלא חודש תשרי ומיהו מדאמור רבנן (יומא כט.) דשילהי קייטא קשה מקייטא איכא למימר דחום של אלול תקיף טובא וחיישינן ביה להפשרת שלגים ואפשר דאלול

בקצת שנים חמים ובקצת שנים קריר והכל לפי מה שהיא שנה דאי חמים אסור לטבול בו ואי קריר מותר אבל תשרי לעולם לית ביה חומא להפשיך שלגים ולהכי נקט יומי תשרי לכלול אלול עם תשרי בשנין דהוא קריר ולא כתב בהדיא אלול משום דקצת שנין חמים ואז אין טובלין ואפשר שזו היתה כוונת רבינו שסתם וכתב עד אחר זמן הפשרת שלגים ולא כתב יומי תשרי כלישנא דשמואל ואף על גב דאיכא למידחי ולמימר דליכא למיסמך אקיריותא דאלול אף על גב דקריר לן הכא לעילא מהאי דוכתא במקום דאיכא שלגים חמים ועל ידי החום נפשיים השלגים אפשר דלא חשו רבנן בהכי ואפשר דמרחשון אתא לרובי במאי דאמר יומי תשרי ולומר דאי חזינן שלא ירדו גשמים עדיין טובלין בו כמו בחודש תשרי אלא דבהא נמי איכא לספוקי דילמא אף על גב דלא נחית מיטרא הכא לעיל מהכא נחית:

ז) וגם על מ"ש בשם הר"ם מרוטנבורק שאין לטבול בהן בשעת הגשמים וכו'. איכא למידק ששינה לשונו שהרי כבר כתבתי לשונו של רבינו מאיר שהביא הרא"ש בפסקיו ואין כתוב בו אלא שהיה אסור לטבול בנהרות כל השנה לבר מיומי תשרי ולכן נראה שכתב רבינו כלשון הזה שהוא כדי ללמדנו דיומי תשרי דנקט שמואל לאו דוקא דהוא הדין בכל השנה כל שאנו רואים שלא נתרבה הנהר יותר משיעורו הנהוג ביומי תשרי טובלין בו וכן אם בשנה אחת נתרבה הנהר ביומי תשרי יותר משיעורו הרגיל באותו זמן תלינן הריבוי בגשמים או בחום רב שהיה בו שלא כמנהג ועל ידו הופשרו השלגים ולא נקט שמואל יומי תשרי אלא משום דרוב השנים אין בו ריבוי גשמים ולא הפשרת שלגים ולפיכך מן הסתם טובלין בו דמסתמא אין בו ריבוי יותר על מקורו אבל כל שאנו רואים שנתרבה ביומי תשרי יותר מבשאר שנים באותו זמן אין טובלין בו וכן אם בכל השנה אנו רואים שלא נתרבה יותר משיעורו הנהוג ביומי תשרי טובלין בו כל השנה וזהו שלא הזכיר רבינו יומי תשרי כלל ולא תלה הדבר אלא בשעת גשמים דמסתמא אז הם מתרבים וכן בשעה שהן גדולות מהפשרת שלגים ומהטעם הזה בעצמו לא נקט בדברי ר"י יומי תשרי כלשון הגמרא וזהו דעת הר"ן ואכתוב לשונו בסמוך בס"ד:

ח) ומ"ש וכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל. אף על פי שהרא"ש לא הכריע בפירוש בפסקיו כמאן סבירא ליה מכל מקום מתוך דבריו ניכר דכה"ר מאיר סבירא ליה וכן כתב בתשובות (כלל לא סי' י) בפירוש דאף על גב דרבינו תם התיר לטבול בנהרות בכל עת ובכל זמן אף על פי שרבו הנוטפים על הזוחלים וכדבריו כתבו רבינו שמשון (פ"ה מ"ה) ובעל התרומה (סי' פו) ובעל ספר מצות (סמ"ג עשין רמח רמא ע"ג) אבל רבים חולקים עליו ר"ח והרמב"ם והרמב"ן וכן היה רבינו מאיר אסור על כן אין להקל בדבר ויש למנוע לנשים שלא יטבלו [בנהרות] אלא בזמן שהנהרות קטנים ולא רבו כלל ממי הגשמים עד כאן וגם הריב"ש בתשובה

ה) ומ"ש וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. כתב בית יוסף אף על גב שהרא"ש לא הכריע בפירוש בפסקיו כמאן סבירא ליה מכל מקום מתוך דבריו ניכר דכרבי מאיר סבירא ליה וכן כתב בתשובה בפירוש וכו' עד כאן לשונו. ותימה לי הלא זה הוא דרכו של רבינו בדברי הרא"ש כשכותב דיעות הגדולים החולקים בפסק שמה שכתב באחרונה הוא מסקנתו. ויש להקשות לר"י ורבינו מאיר ומסקנת הרא"ש דחוששין שמא ירבו הנוטפים על הזוחלין

ומה בכך שירבו הלא בפרק קמא דמקואות (מ"ז) שנינו דמעין שמימיו מועטים שרבו עליו מים שאובים יש עליהם דין מעין לטהר בכל שהוא והוא הדין דמטהרין בזוחלין וכן כתב רבינו בסימן זה (עמ' שסח) דאם המעין מקלח על שפת הכלי ולתוכו תוך הכלי אסור לטבול וחוצה לו מותר אפילו אם המים שבתוכו מרובין וכתב עוד (עמ' שעג) מקוה שיש לו מ' סאה ומעין כל שהוא יכול לשאוב כמו שירצה וליתנו בתוכה והם כשרים אף על פי שהם רבים על המים שהיו בתוכה תחלה עכ"ל. ומשמע דכשרים לגמרי במעין דמטהרין בזוחלין ומטהרין בכל שהוא והא דאי דשאובים פסלי טפי מנוטפים דהא נוטפים כשרים כשיש מ' סאה באשבורן ושאובים פוסלין המקוה ואפילו הכי יכול לשאוב לתוך המעין אפילו לכתחלה כל שכן דבדיעבד לא נפסל המעין כשרבה השאוב ואם כן למה יפסל המעין כשרבו נוטפין על הזוחלין שלא לטהר אלא באשבורן ובתרומת הדשן סימן רנ"ד הקשה קושיא זו אבל לא היה קשה לו על מעין משום דהיה תופס פירוש הרא"ש (מקואות פ"א מ"ז) דלא אמרו במעין שרבו עליהן שאובין דיהא מטהר בזוחלין (הכי נמי) דודאי אינו מטהר בזוחלין כי היכי דבמעין כשרבו נוטפין על הזוחלין דאינו מטהר בזוחלין [הכי נמי] בשרבו שאובין אינו מטהר בזוחלין אלא דהקילו לענין שיהא שוה למעין לטהר בכל שהוא אף על פי שרבו שאובין וקושייתו לשם אינו אלא אמקוה דאף על פי דשאובין פוסלין לגמרי המקוה אם היה חסר אפילו הכי אם היה כבר מקוה שלם של מ' סאה ונפלו לתוכו אפילו אלף סאין שאובין בבת אחת לא יפסלוהו ומאי שנא דנוטפין דפוסלין זוחלין ברבייתן ומפקי להו מתורת זוחלין. ועל זה תירץ דשאובין במקוה שלם נכשרים על ידי זריעה דכשיפלו לתוכו נחשבים כולם מחוברין אבל לפסול דנוטפין לא מהני זריעה דזריעה לא מהני אלא לשווייה שאוב שהוא תלוש כמחובר כך היא שיטת מהרא"י ליישב קושייתו אבל לשאר פוסקים דסבירא להו דאין חילוק דכל היכא דכשרבו שאובין על המעין מטהרין בכל שהוא הוא הדין נמי דמטהרין בזוחלין וכמו שכתב הר"ן ומביאו בית יוסף השתא ודאי קשיא ומאי שנא מנוטפין דכשרבו על הזוחלין נפסלו מלטהר בזוחלין ובשאובין לא נפסלו. אמנם מדברי הר"ן בפרק במה אשה ומביאו בית יוסף נשמע ישוב לקושיא זו והוא שאין הנוטפין שרבו על הזוחלין פוסלין למעין אלא במקום שלא היה מהלך בו המעין בתחלתו כגון דנתרחב המעין מחמת הנוטפין על גדותיו אבל במקום שהיה מהלך בו בתחלתו מטהר אפילו בזוחלין אף על פי שרבו הנוטפים ובכהאי גוונא מיירי הא דתנן בפרק קמא (משנה ז) דכשרבו מים שאובים דמטהר בכל שהוא דהיינו במקום שהיה מהלך בו בתחלתו והוא הדין דמטהר בזוחלין אבל אם רבו הזוחלין על הנוטפים טובל אף במקום שנתרחב שלא היה מהלך לשם בתחלה ומטהר בין בכל שהוא בין בזוחלין:

שלח ערוך יורה דעה

הלכות מקוואות

עם סיכום וקיצור
תמצית השו"ע והנו"כ

למען ילמדו

שלחן ערוך

מאת רשכבה"ג
מרן רבי יוסף קארו זצ"ל
* * *

הגהות הרמ"א
לרבי משה איסרליש
זצ"ל

פתחי תשובה
רב אברהם צבי אייזנשטאם זצ"ל

שפתי כהן
רבי שבתאי ב"ץ זצ"ל

טורי זהב
רבי דוד הלוי זצ"ל

באר הגולה
רב משה רבקש זצ"ל

באר היטב
רב יהודה אשכנזי מטיקטין זצ"ל

יורה דעה סימן רא הלכות מקוואות

ב.

שפתי כהן

מקוה צריך להיות ממי גשמים, ואין צורך במים חיים דוקא

בארות הנובעים הם מעין גמור מי מעיין המחוברים זה לזה מצטרפים לארבעים סאה

חסר כל שהוא מארבעים סאה - פסול

שיעור ארבעים סאה נדרש גם לאשה שיכולה להתכסות בפחות מכך

שני החשבונות המובאים בבית יוסף הם אותו שיעור של ארבעים סאה, אלא שזה מדובר באצבעות צפופות חה במרווחות

(א) במי מקוה כו'. היינו מי גשמים שנקוו לגומא, ואף על פי שאינן מים חיים, שאין צריך מים חיים אלא לזב, (דכתיב ביה מים חיים), ולא לנדה ולזבה. טור ופוסקים. אבל הבארות שנובעים הם מעיין גמור (לכל דבר), כמו שכתב מהרי"ק והבית יוסף בשם תרומת הדשן, ובתשובת הרמב"ן סימן רל"א, עיין שם: **(ב) או מעיין כו'.** כתב בית יוסף, 'משמע שאם המים משוכים כגון מעיין שהוא זוחל, ואין בשום מקום ממנו מ' סאה, אבל כשתצרף כל המים שמתחלה ועד סוף הם מ' סאה, טובלין בכל מקום ממנו שגוף הנטבל מתכסה בו, בין אדם בין כלי', עד כאן לשונו. והביא ראיות, ומביאו דרכי משה, ופשוט הוא: **(ג) מ' סאה כו'.** אבל אם חסר כל שהוא פסול, בית יוסף, ופשוט הוא. ואפילו גופה קטן שמתכסה בפחות מ' סאה אין טבילה עולה בו עד שיהא מ' סאה. טור והפוסקים: **(ד) ואינו גבוה כל כך כו'.** עיין לעיל סימן קצ"ח סעיף ל"ו, ל"ז, ולקמן סעיף ס"ו: **(ה) כשר.** כשיש בין הכל מ' סאה: **(ו) מ"ד אלף וקי"ח אצבעות כו'.** כן כתב בבדק הבית, ובבית יוסף כתב מ"א אלף ותע"ב אצבעות, והחשבון הוא מכוון באמה בת ו' טפחים, שהוא כ"ד אצבעות, שאמה על אמה היינו כ"ד אצבעות על אצבעות, הוא תקע"ו אצבעות, וברום ג' אמות, היינו ע"ב אצבעות ע"ב פעמים תקע"ו, עולה מ"א אלף תע"ב, וכאן כתב דבריו על פי מה שכתב הרשב"א דבעינן אמה שוחקת, שהיא יתרה על העצבה חצי אצבע

סימן רא

דיני המקוה ומימיו. ובו ע"ה סעיפים:

טבילה היא רק בכת אחת במקוה או מעין שיש בהם ארבעים סאה | חשבון ארבעים סאה | גודל החרין של המקוה

א. אין האשה עולה ממומאתה ברחיצה במרחץ, ואפילו עלו עליה כל מימות כו'. זה לשון הרמב"ם, ובטור כתוב או עלו כו', וצריך ליישב דהכי קאמר, לא מבעי אם רחצה במרחץ ובידיה רחצה עצמה בכל גופה, אלא אפילו עלו עליה דרך שפיקה, דזה מועיל לענין ט' קבין השייכים לתפלה, הכא לא מהני:

[א] ושיעורה אמה על אמה על רום שלש אמות במרובע, [ב] באמה בת ששה טפחים וחצי אצבע, [ג] ואם הוא רחב יותר ד' ואינו גבוה כל כך ה' כשר, אם יכולה להתכסות כל גופה בהן בכת אחת, [ד] וצריך שיעלה בתשבורת ו' [ב] מ"ד אלף וקי"ח אצבעות בגודל ועוד חצי אצבע.

באר הגולה - ציונים להרמ"א

1. לשון הרמב"ם בפ"א מהא"ב: 2. ציינתיו לעיל ריש ס' קצ"ז וקצ"ח: 3. ברייתא עבודת כוכבים דף ע"ה וספ"ק דחגיגה: 4. רשב"ץ בשם הראב"ד דבעינן אמה שוחקת, וכ' הרשב"א שהשוחקת יתירה על העצבה חצי אצבע ממשנה ט' פ"ז דכלים: 5. רבינו ירוחם: 6. הוא לפי חשבון אמה בת ו' טפחים וחצי אצבע שהוא כ"ד אצבעות וחצי אצבע דאז יש באמה על אמה ת"ר אצבעות וברום ג' אמות מ"ד אלפים וקי"ח אצבעות ו' חלקים שמינית אצבע, ולא דק הרב בשמינית האצבע ולחומר: 4. (ד"ע בב"ה)

שאמה על אמה הוא כ"ד אצבעות וחצי על כ"ד אצבעות וחצי, שהיא ת"ר אצבעות ורביע, וברום ג' אמות, היינו ע"ג אצבעות וחצי ע"ג וחצי פעמים ת"ר ורביע, עולה מ"ד אלף קי"ח וחצי אצבע פחות חצי רביע אצבע ודוק. ואין דבריו שבבית יוסף סותרים למה שכתב כאן בשולחן ערוך, דבבית יוסף איירי באצבעות שוחקות, שהם מ"א אלף תע"ב, ולכך לא זכר החצי אצבע, אבל כאן מיירי באצבעות עוצבות, שהם מ"ד אלף קי"ח, אבל מכל מקום הכל עולה לשיעור מ' סאה, לא פחות ולא יותר, וכדאמרין בסוף פרק ערבי פסחים (ק"ט), רביעית של תורה אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע כו', כדתנן מי מקוה אמה על אמה ברום ג' אמות, ושיעור חכמים מ' סאה כו', ואמה ואצבעות דנקט התם איירי בשוחקות, שהן מ' סאה. ובמעדני מלך דף ש"ד עמוד ב' כתב שבבית יוסף לא עיין בדיוק לחשוב גם החצי אצבע יתירה שבאמה שוחקת, 'ואל תתמה שהרי כן מצינו לרש"י ורשב"ם, וגם התוספות והרי"ף בפרק ערבי פסחים, כשעמדו כולם למנין ומספר שיעור רביעית כוס שהוציאו מחשבון של המקוה מ' סאה, לא תמצא בשום אחד מחשבונם שהשגיחו על חצי אצבע שבמדה היתירה, אבל יש לי לומר דהתם שאני, שתכלית חשבונם הוא למצוא רביעית כוס דאינו אלא מדרבנן, לפיכך לא היה להם לחוש לאצבע היתירה, עד כאן לשונו. ותימה דהא קאמר רביעית של תורה כו', ועוד לדבריו, דהכא בעינן חצי אצבע יתירה, אם כן יהיו יותר ב' אלפים תרמ"ו אצבעות, שהוא עולה לב' סאה ומחצה ולוג וחצי לוג בקירוב, אם כן שיעור מקוה יהיה מ"ב סאה וחצי לוג, ובש"ס וכל הפוסקים לא הוזכר רק מ' סאה, וכן בפרק קמא דעירובין (דף י"ד עמוד ב') אמרין ים שעשה שלמה היה מחזיק ק"ן מקוה טהרה מדכתיב אלפים בת יכיל, ובת הוה ג' סאין, ואם איתא לא הוי לה אפילו ק"מ מקוואות. אלא נקוט האי כללא בידך, דאמה ואצבעות שבש"ס ופוסקים בענין זה איירי בשוחקות, ועל זה כתב הרשב"א שהן יתירות חצי אצבע על העוצבות, וכשתעשה מהן עוצבות יעלו מ"ד אלף קי"ח אצבעות, וכמו שכתב המחבר הלכך אגן חשבינן לכולי עוצבות, ובעינן

מעיין מסהר כלים בכל שהוא

רחיצה ללא טבילה אינה מסהרת, בין אם רחצה בידיה ובין אם עלו עליה מים

באר היטב

פתחי תשובה

סימן רא סעיף א. א. מקוה. היינו מי גשמים שנקוו לגומא ואף על פי שאינן מים חיים שא"צ מים חיים אלא לזב ולא לנדה ולזבה טור ופוסקים אבל הבארות שנובעים הם מעיין גמור לכל דבר. כ"כ מהרי"ק והרמב"ן בתשובה: **[ב] באמה.** בתשו' הרי"ו סימן ע"ה כתב דאור"ב ב' מנעלים מאדם בינוני היינו אמה וע"ש וכתב ה"ט"ו וכל זה לאדם אבל לכלים מטוהר מעיין בכ"ש לדברי הכל וכ"כ הטור:

סימן ר"א סעיף א. [א] ושיעורה אמה על אמה - עי' (בתשב"ץ ח"א ס' קכ"ט) ועוד (מס"י קס"ג) עד ס' קס"ז במקום עגול או העשויה בתמונת חצי כדור לחלק לחצאים איך משערים אותו ע"פ דרכי המהנדסים: **[ב] מ"ד אלף - עי' ש"ן ועי' (בתשו' דרכי נועם ס' כ"ה) מ"ש בזה:**

יורה דעה סימן רא הלכות מקוואות

מי גשמים
מטהרים רק אם
נמצאים בבור
או בחומת גדר
סביבם
קושיית תרוה"ד:
למה נוספין אינן
נטהרין בודיעה
כשאובין

תירוק תרוה"ד:
זריעה מועילה,
אלא שהפסול
הוא מחמת
שהמים תלושים

תירוק הב"ח:
שאובין הוא
פסול דרבנן
זוחלין הוא
פסול דאורייתא

(ב) באשבורן. פירוש שהם קבועים וקיימים בבור, או על ידי גדר שעושה סביבם, ואם הם זוחלין פסולי, דכתיב אך מעיין, ודרשי מעיין מטהר בזוחלין ואין מקוה מטהרת בזוחלין: (ג) ואם רבו הנוטפין על הזוחלין כו'. כתוב בתרומת הדשן סי' רצ"ד, שמעתי

מקשים מאי שנא נוטפין דפסלי זוחלין ברבייתן, ומפקינן להו מתורת זוחלין, ומים שאובין דפסלי המקוה לגמרי, ואפילו הכי אם היה כבר מקוה של מ' סאה ונפלו לתוכה אפילו אלף סאין שאובין בבת אחת לא יפסלוהו, כמו שכתוב בסימן זה סעיף ט"ו במקוה, ובמעין אפילו כל שהוא.

ותירץ שם בתרומת הדשן, ד'כתב הרא"ש, דהטעם שאין שאובין פוסלין המקוה דהוי כאילו נזרעו בתוכה, והרי הם כמחזורים וכשרים, על כן ניחא הקושיא, דעיקר פסול שאובין הוא דהויין כתלושין על ידי אדם, ולכך מהני בהו זריעה ויתחשבו מחזורים, אבל פסול דנוטפים שאינם מטהרים בזחילה, דהא מקוה שלימה מנוטפים כשרה, ואפילו הכי אין מטהרים על ידי זחילה, הלכך לא מהני בהו זריעה שנזרעו במים זוחלין, דלא מהני אלא לשוויי תלוש למחזור, עד כאן. ומורי חמי ז"ל תירץ קושיא דתרומת הדשן, דשאני שאובין שהם כשרים מן התורה כמבואר לקמן בסימן זה, מה שאין כן בפסול נוטפין שהוא מן התורה. ותמיה לי אהנך תירוצים, דהא בהדיא תנן בפרק ה' דמקואות, מעיין שהוא משוך כנדל והמשיכו הרי הוא כמו שהיה, וזה קאי אנוטפין שריבה בו המעיין, כמו שכתב בית יוסף בשם הר"ן כאן, וגם הראב"ד שנביאנו בסמוך, אם כן חזינן דאף בנוטפין מהני הכשר המעיין, ומלבד זה גם כן תמיה לי, מה חילוק בין זה

מ"ד אלף ק"ח אצבעות, וכן הסכים הגאון אבי מורי ז"ל, וכל זה ברור. ועיין בתשובת מבי"ט חלק ב' סי' קמ"ג דף ס"ח ס"ט. ובתשובת מהרי"ו סי' ע"ה כתב דאורך ב' מנעלים מאדם בינוני היינו אמה, ועיין שם. ועיין לקמן ריש סימן רע"ב כתבתי בשם הרמב"ם אגודל כמה הוא: (ז) אף כו'. וכל שכן באשבורן: (ח) באשבורן. פירוש, שהן מכונסין ועומדין במקום אחד במקוה וכיוצא בו, אבל לא כשהן זוחלין: (ט) אם הם לחוד. אבל אם הם עם המעיין יתבאר דינו לפנינו: (י) מתערבים עם הנוטפים כו'. משמע אפילו אין הזוחלין רובא, רק הם שוה בשוה, כל שאין הנוטפים רובא הרי הכל כמעין, וכן כתב בית יוסף בשם הראב"ד בספר בעלי הנפש, דלענין אשבורן אפילו מחצה על מחצה נמי לא בעי, וכן עיקר, דתנן בפרק קמא דמקואות, למעלה מהן מי מעיין שמימיו מועטין שרבה עליו מים שאובים שוה למקוה לטהר באשבורן שמע מינה, עד כאן לשוננו. אבל צריך עיון, שבספר בעלי הנפש שלפנינו דף ס"ו עמוד א' איתא איפכא, וזה לשוננו, 'ומסתברא דמתניתין עיקר דבעינן רוב מים חיים, וההיא דאמרינן שמא ירבו הנוטפים על הזוחלים, לרווחא דמלתא קאמרינן, אי נמי כיון דאי אפשר לצמצם בעינן רובא זוחלין,

מעיין מטהר בזחילה, וכ"ש באשבורן

אשבורן פירוש שהמים מכונסין ועומדין

צריך עיון אידך להתנהג במחצה על מחצה, כיון שזחילה היא פסול דאורייתא

וצריך שיהיה החריץ שבו המים [ג] גדול יותר משיעור זה, כדי שבשתכנס המובלט ויפחתו המים ישארו שם ארבעים סאה:

טהרת מי מעיין אף בזחילה, ומי גשמים דוקא באשבורן | עירוב מי מעין עם נוטפין | רוב נוטפין ומיעוט מעיין דינו כמקוה | טבילה בנהרות

ב. 'מי מעיין מטהרין ז' אף בזוחלין, (פירוש זוחלין, נמשכים והולכים ואינן מכונסים), ומי גשמים אין מטהרין אלא (ב) ה) באשבורן, (פירוש, מקום עמוק שמתכנסים בו המים ונקרא אשבורן), הגה: אבל על ידי זחילה פסולי מן התורה³, (ט) אם הם לחוד בלא מעיין.

היו הזוחלין מן המעיין (י) [ה] מתערבים עם הנוטפים שהם מי גשמים (יא), הרי ז' הכל כמעין לכל דבר (ג), ואם רבו הנוטפים על הזוחלים, וכן

באר הגולה - ציונים להרמ"א

7. משנה סוף פ"ק דמקואות: 8. טור וכ"כ 'תוס' שבת דף ס"ה ע"ב, וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות מקואות וש"פ, וטעמא דמלתא משום דמעיין נקרא בכל ענין בין בזוחלין בין באשבורן, אבל מקוה אינו נקרא אלא באשבורן כדכתיב יקוה המים אל מקום אחד, וכהאי גוונא מפרשי' מקוה דכתיב בקרא: 9. לשון הרמב"ם פ"ט דין י"ד מהא דאבאה דשמואל עביד מקואות לבנתיה וכו' שבת שם ע"א, והא דתנן במשנה ה' פ"ה דמקואות העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים וכו' הוא להכשירן לזבים ולמצורעים דבעינן מים חיים אבל לענין אשבורן מהני אפי' מחצה על מחצה, כ"מ וב"י בשם הראב"ד בספר בעלי הנפש:

2. (תוס' פ' ערבי פסחים). 3. ב"י בשם מהר"ק שורש קט"ו ות"ה סימן רכ"ד.

וכלישנא קמא מסתבר, דבעינן רובא דכשרות, ממשנת מקואות ומשמעתא דיבמות פרק הערל, כדבעינן למימר קמן, עד כאן לשוננו. וצריך עיון לדינא, דהא נוטפין מדאורייתא פסולים, ועיין בפרק ב' דחולין סוף דף כ"ח וכ"ט גבי מחצה על מחצה כרוב: (יא) הרי הכל כמעין. משמע אפילו אותן מקומות שלא היה הנהר הולך בהן מתחלתו, הרי הן כמעין, וכן כתב הר"ן בשם הרמב"ם, (דלא

מדברי המחבר משמע שאם יש רוב זוחלין - מטהר בזחילה גם במקום שלא היה זוחל מתחילה, אך רוב הפוסקים מחמירים שמתטהר דוקא במקום שהיה זוחל מתחילה.

פתחי תשובה

[ג] גדול יותר - עי' בתשו' מעיל צדקה סי' ל"ט שכתב דבמי מקוה צריך שיהא החריץ גדול כ"כ בענין שכשיכנס אדם לתוכה לטבול לא ישפכו מן המים חוצה ולא כלום ואף אם יהיה בתוכה אלף סאין לא מהני לה (אף דמדברי המחבר לא משמע הכי לשיטתו אזיל לקמן ס"נ והא דלא הגיה הרמ"א מידי משום דלא מפורש דבברי המחבר להדיא וכהאי גווינ מצינו בכ"מ) כמ"ש לקמן ס"ג בהגה"ה. דיש להחמיר לכתחלה אף אם ישארו מ"ס עד הסדק לסתום הנקב דלא ליהוי זוחלין ומלשון הב"ח משמע שיש להחמיר אף דייעבד וזה"ה הכא יש להחמיר שיהיה המקוה גבוה כ"כ שלא יצאו מן המים חוצה בטבילת האדם הן גדול לפי גדלו וקטן לפי קטנו שלא יהיו זוחלין. וחכם אחד חולק עליו שזה לא מקרי זוחלין דדוקא אם המים יוצאים מעצמם ולא כשיוצאים ע"י הטובל כמבואר בש"ך סק"ל והוא ז"ל חזר והשיב לו להעמיד דבריו דדוקא אם כשיצא הטובל יחזרו המים למקומם לאו זוחלין הן משא"כ אם שוב אינם חוזרין ודאי הו זוחלין ע"ש עי' (בנועד ביהודה תניינא חלק י"ד סוף סי' קל"ז): סעיף ב. [ד] מתערבים עם הנוטפין - [עש"ך סק"ו] (בתשובת חתם סופר ס"ס רי"א) מ"ש בה:]:

באר היטב

סעיף ב. ג] באשבורן. פי' שהם מכונסים במקוה או על ידי גדר סביבם: [ז] הכל כתב הש"ך משמע אפי' אותן מקומות שלא היה הנהר הולך בהן מתחלתו הרי הן כמעין מיהו זה צ"ע אם בעינן דוקא רוב מים חיים או אפילו אם אין הזוחלין רק שוה בשוה כל שאין הנוטפים רובא הוי ג"כ הכל כמעין וצ"ע לדינא דהא נוטפין מדאורייתא פסוליין ועיין בפ"ב דחולין סוף דף כ"ח וכ"ט גבי מחצה על מחצה כרוב עכ"ל:

לזה, מה לי שהתלוש נעשה על ידי זה כמחובר או המחובר נעשה מחובר כמוהו. ונראה לעניות דעתי לכאורה דקושיא מעיקרא ליתא, דהא כתב בית יוסף בשם הראב"ד דיבור המתחיל ובמה שרצה מהרי"ק, שהקשה ממתניתין דנדל שזכרתי, דמשמע אף אם ריבה נוטפין על הזוחלין כשר, אהא דאמרינן בנהר פרת שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין, דשמע מינה דרובי נוטפין פוסל, והא פרת מעיין משוך הוא, ותיריך דנהר פרת כשמגיע לבבל הוא כלה בקיץ ובימות הגשמים הגשמים רבין עליו וממשיכין אותו, על כן הוה כאילו היה המעיין עומד ואינו זוחל, דאיתא בסיפא דמתניתין דנדל דבזה כשריבה נוטפין אינו מטהר בזחילה, ומזה דן הראב"ד דבכל הנהרות שמתמעטים

אם רבו מי גשמים על מי הנהר, אינם מטהרים בזוחלים אלא באשבורן, ¹⁰ לפיכך צריך להקפיד מפין, (פירוש, כעין מחצלת), וכיוצא בו באותו הנהר המעורב יב, עד ה' שיקוו המים ויטבול בהם:

הגה: (ד) וכן נכון להורות ¹¹ ולהחמיר, אבל יש מתירים יג) ¹² לטבול בנהרות כל השנה אף י' בשעת הגשמים והפשרת שלגים יד) ורבו הנוטפים על הזוחלין, משום דעיקר

באר הגולה - ציונים להרמ"א

10. שם מהא דאבוה דשמואל שם וכפי הרמב"ם:

4. מהרי"ק ות"ה שם ושאר אחרוני כתבו ויש להחמיר כשנת הר"ם ורא"ש וסייעתם.

דף ס"ו עמוד א' מביא איכא מאן דאמר דסבירא להו הכי, ולא הוה בריר ליה למהרי"ק אי הראב"ד חולק אי לא. תו כתב בית יוסף, 'ומדברי רבינו שמשון והרא"ש בפרק ה' דמקואות, ומדברי המרדכי פרק ב' דשבועות יש להוכיח גם כן דכהר"ן סבירא ליה ודלא כמהרי"ק, שהרי כתבו כו' עד מקמי רבינו ירוחם ומהרי"ק ז"ל, עד כאן לשונו. ונמשך אחריו המעדיני מלך דף ש"יא עמוד א'. ולא הבנתי דבר דאדרבה מדברי הר"ש והרא"ש ומרדכי אלו יש להוכיח דכמהרי"ק סבירא ליה, ולא כהר"ן, דאי כהר"ן מאי קשיא להו פשיטא, הא כבר תירץ הר"ן דאשמועינן דאפילו במקום שלא היה מהלך בתחלתו מטהר בזוחלין, אלא ודאי כמהרי"ק סבירא ליה, דאף על פי דזוחלין רובא אינו מטהר במקום שלא היה מהלך בתחלתו. ונראה דאף לסברת רבינו תם וסייעתו דלקמן, דמתירין אפילו ברוב נוטפים, היינו במקום שהיה מהלך בתחלתו, אבל במקום שנתרחב, אף רבינו תם מודה, אפילו הזוחלין רבו, וכן משמע להדיא ברבינו ירוחם: י"ב) עד שיקוו המים כו'. ומשמע דכל שכן אם היה כאן גומא ונתמלאה מגשמים, אף על פי שזנחלו לתוכה מבין ההרים, כיון שעכשיו הם באשבורן מכוונסים ועומדים בגומא מותר לטבול בתוכה, והרי הוא כמקוה, וכן משמע בטור ופוסקים בכמה דוכתי: י"ג) לטבול בנהרות כל השנה. אפילו דרך זחילתן שאין עשוי כמין מקוה בנהר: י"ד) ורבו הנוטפים כו'. כלומר אף על גב שרואין בעין שרבו הנוטפין על הזוחלין שיש בנהר עשר ידות ממה שהיה בתחילה, אפילו הכי מותר, משום שאין לך טפה יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו ב' טפות,

ונמצא עיקר רבויין ממקורן, כן כתבו הפוסקים:

באר היטב

ה' שיקוו. ומשמע דכ"ש אם היה כאן גומא ונתמלאה מגשמים אף על פי שזנחלו לתוכה מבין ההרים כיון שעכשיו הם באשבורן הרי הוא כמקוה ומותר לטבול בתוכה. לתוכה מבין ההרים, כיון שעכשיו הם באשבורן וכל נהר הוא זוחל וזחיל אינו מהני רק מן המעיין וכתב בת"ה שמעתי מקשים מ"ש נוטפין דפסלן זוחלין ברבייתן ומפקי להו מתורת זוחלין ומים שאובין דפסלי המקוה לגמרי ואפ"ה אם היה כבר מקוה שלם של מי סאה ונפלו לתוכו אפילו סאין שאובין בבת א' לא פסלוהו ותיריך הט"ז דהכא פסול מטעם דחיישינן שהפשרת שלגים וגשמים יורדין במקום גבוה שאצל שפת הנהר ובוה אין חיבור דק"ל קטפרס אינו חיבור וא"כ חיישינן שמא תטבול באותו מקום מדרון ושם אין חיבור להזוחלין הנמשכים למטה מן המעיין ונמצא שטובלת במקוה פסול בזוחלין עכ"ל: ז) בשעת. אפילו דרך זחילתן שאין עשוי כמין מקוה בנהר אף על פי שרבו וכו' משום שאין לך טפה יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפתיים ונמצא עיקר רבויין ממקורן מיהו במקום שיש מקוה אין לטבול בנהרות אלא בזמן שנהר קטן שאו מותר. ש"ך:

פתחי תשובה

[ה] לטבול בנהרות - [עי' (בתשובת חתם סופר סי' ר"ב) שהאריך בזה]:

ש"ך: ז) ו להחמיר. פי' לטבול בנהרות מטעם שמא ירבו שם מי גשמים והפשרת שלגים ואלו אין מטהרין רק כשהם קבועים במקום א' והיינו באשבורן וכל נהר הוא זוחל וזחיל אינו מהני רק מן המעיין וכתב בת"ה שמעתי מקשים מ"ש נוטפין דפסלן זוחלין ברבייתן ומפקי להו מתורת זוחלין ומים שאובין דפסלי המקוה לגמרי ואפ"ה אם היה כבר מקוה שלם של מי סאה ונפלו לתוכו אפילו סאין שאובין בבת א' לא פסלוהו ותיריך הט"ז דהכא פסול מטעם דחיישינן שהפשרת שלגים וגשמים יורדין במקום גבוה שאצל שפת הנהר ובוה אין חיבור דק"ל קטפרס אינו חיבור וא"כ חיישינן שמא תטבול באותו מקום מדרון ושם אין חיבור להזוחלין הנמשכים למטה מן המעיין ונמצא שטובלת במקוה פסול בזוחלין עכ"ל: ז) בשעת. אפילו דרך זחילתן שאין עשוי כמין מקוה בנהר אף על פי שרבו וכו' משום שאין לך טפה יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפתיים ונמצא עיקר רבויין ממקורן מיהו במקום שיש מקוה אין לטבול בנהרות אלא בזמן שנהר קטן שאו מותר. ש"ך:

אכן זריעה מועילה גם לפסול זוחלין אם היה זוחל מעיקרא

רק בנהרות קיימת הגירה אסו מקום גבוה, אך מעיין מסהר לגמרי את הנוטפין בדיעה

יש להחמיר שלא לטבול בנהרות מחשש שמא ירבו הנוטפין

למעשה, לדברי המקיים ברוב נוטפין מקילים רק במקום שהיה זוחל מתחילה.

מ"ס שנוחלו לגומא ונכשיר הם עומדים - כשרים

לדעת המקילים מותר לטבול כל השנה בנהרות דרך זחילתן

גם אם ניכר שהתורבו מי הנהר מחמת הגשם, מסהר בזחילה מפני שעדיין רובו ממקורו

יורה דעה סימן רא הלכות מקוואות

טעם המקילין
- כי עיקר
גידול הנהר הוא
מקוורו ולכן יש
רוב זוחליו
אף שגוי אינו
נאמן אפילו
בספיקא דרבנן,
כאן מותר
מכיון שאין דרך
אחרת להכניס
את המים אלא
בהמשכה

במקרה שהגוי
יכול לשפוך בלי
המשכה - אינו
נאמן

ד (*)) הוא ממקום מקוורו. כי נהרא מכיפיה מתברך, שאין לך טיפה יורד מלמעלה שאין באים כנגדה שתי טיפות מלמטה מן התהום: (ה) במקוה כ"א סאה. הרב כתב כן על פי שיטתו בבית יוסף, ותמה על דברי הטור שכתב סתם אין להאמין לעובד

כוכבים, משמע אפילו ביש כ"א סאין, והרא"ש כתב בתשובה, דביש כ"א סאין תליא מילתא, ובאמת לא דק הרב בית יוסף בזה, דודאי האמת לא מהימנינן לעובד כוכבים אפילו במידי דהוא ספיקא דרבנן, כדאשכחן בכמה דוכתי בתלמוד, כל שכן כאן דיש הנאה לעובד כוכבים אם היא מלאה, דנוטל שכירות, על כן לא מהימנינן ליה כלל אפילו במלאה, היכא שיש חשש שנחסרה, אלא דבתשובת הרא"ש מיירי שאין העובד כוכבים יכול לשפוך שם אלא דרך (בנין) [גגין], נמצא דהוה שאיבה שהמשיכה, וכשר אם יש רוב מים כשרים, דהיינו כ"א סאין, וכדאיתא לקמן סעיף מ"ד, וזה מבואר בתשובות הרא"ש שם שהביא בית יוסף, ממילא אין חשש רק באין שם כ"א סאין כשרים. אבל הטור מיירי דיכול העובד כוכבים לשפוך שם בלא המשכה, ואז יש פסול אפילו במלאה רק חסר סאה אחת, משום הכי אין להאמין לו כלל, שיש חשש שהיא נחסרה אפילו סאה א', והטור למד דין שלו מתשובת אביו, ושפיר דק בדבר, וכן יראה הלכה למעשה. ודברים אלו שכתב כאן השולחן ערוך, דאין חשש רק באם אין שם כ"א סאין הם שלא בדקדוק, וגם מורי חמי ז"ל כתב כמו שכתבת:

ט"ו) במקום שאין מקוה. אבל במקום שיש מקוה אין לטבול בנהרות אלא בזמן שהנהר קטן מאד, שאז מותר, וכן כתוב בעטרת זקנים, וכן כתבו הר"ן ושאר פוסקים: ט"ז) אלא אם כן כו'. והב"ח כתב ד'היינו דוקא בנעול במפתח, אבל באינו נעול,

כיון דהעובדי כוכבים יכולים ליכנס לתוכו וליטול מים משם כל צרכיהן ולחזור ולמלאותו, אין להאמינו לעובד כוכבים אפילו המקוה שלם, דחיישינן שמא יחזור וימלאנו, וכמו שכתב הטור, עד כאן דבריו. ומשמע דלא חיישינן שנטלו משם מים והחליפו אלא כשנהנה בחליפין (וכדלעיל סי' ק"י"ח ס"י), כגון שהמים שבמקוה סרוחים, ומתיירא שלא יפסיד שכרו, שלא יטבלו בו הנשים, וכדאיתא בתשובת הרא"ש, או כמו שכתב הבית יוסף 'שמא זילפום כדי להוריקה מן המים המלוכלכים ומלאוה מים נקיים לרחוץ גופם', עד כאן לשונו, הא לאו הכי לא חיישינן שמא כוון להכשיל, וכן כתב בית יוסף: י"ז) יש תמיד במקוה כ"א סאה.

כיון דהעובדי כוכבים יכולים ליכנס לתוכו וליטול מים משם כל צרכיהן ולחזור ולמלאותו, אין להאמינו לעובד כוכבים אפילו המקוה שלם, דחיישינן שמא יחזור וימלאנו, וכמו שכתב הטור, עד כאן דבריו. ומשמע דלא חיישינן שנטלו משם מים והחליפו אלא כשנהנה בחליפין (וכדלעיל סי' ק"י"ח ס"י), כגון שהמים שבמקוה סרוחים, ומתיירא שלא יפסיד שכרו, שלא יטבלו בו הנשים, וכדאיתא בתשובת הרא"ש, או כמו שכתב הבית יוסף 'שמא זילפום כדי להוריקה מן המים המלוכלכים ומלאוה מים נקיים לרחוץ גופם', עד כאן לשונו, הא לאו הכי לא חיישינן שמא כוון להכשיל, וכן כתב בית יוסף: י"ז) יש תמיד במקוה כ"א סאה.

אין כוונת המחבר משום ספק דרבנן לקולא, שהרי איהו סובר לקמן סעיף ג"ג דאפילו כולו שאוב אינו אלא דרבנן, אלא מיירי במקוה נעולה שאין יכולין להכניס לתוכה מים אלא בהמשכה דרך הגג, והלכך כשיש בו כ"א סאה אינו נפסל במים שאובים, כיון שהומשכו, כדלקמן סעיף מ"ד, וכן הוא בתשובת הרא"ש להדיא, מביאו בית יוסף, והרב אזיל לשיטתו דלקמן סעיף מ"ו, דהמשכה אינה מועלת אלא ע"ג קרקע, והלכך הכא בגג פוסלת המשכה, ולכך הוצרך לטעם ספק דרבנן לקולא, ולכך הצריך שיהא ידוע שיש שם כ"א סאין תמיד, ודוק: י"ח) מקוה כו'. ע"ל סעיף ס"ט וס"ק קמ"ח: י"ט) וכל שכן אם הישראל

בנהר קטן מאד ניתן לטבול במקום שיש מקוה
הב"ח כתב שגם במקוה שלם אין להאמין לגוי אלא אם כן המקוה נעול במפתח

המחבר מדבר על מקוה נעול וההיתר לדעתו הוא מטעמי רוב והמשכה, ולדעת הרמ"א אין מועיל דרך גגין ולכן מותר מטעם ספיקא דרבנן

גידול הנהר (ד*) הוא ממקום מקוורו, וכן נהגו ברוב המקומות טו) במקום שאין מקוה, ואין למחות ביד הנוהגין להקל, כי יש להם על מי שיסמוכו.

מיהו יש לזהר מלטבול בנהר המתהווה לגמרי על ידי גשמים, וכשאין גשמים פוסק לגמרי, אף על פי ששאר נהרות שופכים לתוכו בשעת הגשמים ומתהווה על ידן, מכל מקום הואיל ופוסק לגמרי בשעה שאין גשמים אסור לטבול בו דרך זחילתו, עד שיקוו המים שבתוכו, אבל בנהר שאינו פוסק אף על פי שבשעת הגשמים מתרחב ומתפשט על כל גדותיו מותר לטבול בו בכל מקום, לפי סברת המקילין ולפי מה שנהגו:

פסול שאובין | ספיקא דאורייתא ודרבנן

ג. ¹¹ ארבעים סאה שאמרו, צריך שלא יהיו שאובים, שאם הם שאובים פסולים.

הגה: ואם כל המקוה היא שאובין, ^[1] פסול מן התורה, וספיקא לחומרא. אבל אם רוב המקוה כשר והמועט הוא שאובין, אינו אלא מדרבנן, וספיקא לקולא:

נאמנות של גוי | מתי לסמוך על חזקה שהמצויין אצל מקוה בקיאיין הן ד. ¹² מקוה שהיא של עובד כוכבים, ומקבל ממנו שבר, אין להאמין לעובד כוכבים עליו, טז) ¹³ אלא אם כן י"י) יש (תמיד) (ה) במקוה כ"א סאה:

הגה: דמאחר דרובו כשר ספיקו לקולא.

יח) מקוה שהיתה חסרה לפנינו ובא ומצאה מלאה¹⁰, ולא ידענו מי מילא אותה, אי היתה

באר הגולה - ציונים להרמ"א

11. במשנה ז' פ"א דמקוואות ובכמה דוכתי במשנה ותלמוד, ובת"כ יליף לה מדכתיב אך מעין ובור מקוה מים מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים: 12. טור בשם תשו' אביו הרא"ש בכלל י"ח סי' ח': 13. שם בתשובה: 14. טור בשם ר"ת ובי' בשם רש"י וסוה"ת וסמ"ג. 15. מהרי"ק ובת"ה שם ומהרי"ו סימן ע' וב"ו סימן קנ"ד. 16. שם במהרי"ק. 17. ב"י לדעת המרדכי והאשיר"י והתוספת. 18. טור בשם הרא"ש ור"ש והרבה פוסקים. 19. ב"י בשם תשובת רשב"ץ.

יורה דעה סימן רא הלכות מקוואות

ד.

שפתי כהן

אין מכאן ראיה שגם במעייין צריך שיעור ארבעים סאה לאדם, אלא במעייין נדרש רק שגוף האדם יתכסה

טבילה באויר פסולה כי אינה דומה למעין ומקוה

(ו) הלכך גל שנתלש מו'. פירוש דמטהר בזוחלים כמעייין, ואין לומר כיון דהוה כמעייין ואפילו הכי בעינן מ' סאה, אם כן קשה ארמב"ם והראב"ד שכתב הטור משמם ריש סימן זה דמעייין מטהר בכל שהוא אפילו אדם, דיש לומר הא מכל מקום בעינן לדעתם שכל גוף האדם יתכסה באותו מעייין, כמו שכתב שם בית יוסף, ושיעור זה דמ' סאה הוא שיעור שיתכסה בו אפילו גוף היותר גדול, כדאיתא בגמרא ורחץ את כל בשרו במים, מים שכל גופו עולה בהם, וכמה הם מ' סאה, ועל כן נקט התנא כאן מ' סאה שהוא מילתא דפסיקא: **(ז) כשהוא באויר.** דצריך שיהא דומיא דמעייין ומקוה, שאין דרכן להיות באויר. רש"י:

לפנינו מו'. ואין סומכין על העובד כוכבים שאומרין בהיפך, או שאומרין שנתקנה בענין אחר, אף על פי שהן מסיחין לפי תומן, כן כתב מהרי"ק שורש קט"ו, ופשוט הוא: **(כ) ובו מ' סאה.** ואף על גב דמעייין סגי לכלים טמאים בכל שהוא, היינו במקום חבור המעייין, אבל הכא שנתלש הגל, צריך מ' סאה, דכל שאינו מעייין ממש אינו מטהר בכל שהוא. ובתוספות יום טוב פרק ה' ממקוואות הניח בצריך עיון, ובב"ח פירש בענין אחר, ולקמן סעיף ג' סעיף קטן קכ"ב דחיתי דבריו. גם דברי הפרישה אינן עולין יפה, ולשון הלכך דחקו, אבל לא קשה מידי, דהלכך קאי אוחילה, דיש לו דין ים לטהר בזחילה:

עד אחד נאמן גם נגד גוי המעיד שהמקוה התמלא מאיסו, אפילו עם הגוי מסיח לפי תומו
בגל צריך שיעור ארבעים סאה לכלים, כיון שנפסק מקורו ואינו כמעייין

כבר רובה בהכשר, דהיינו שהיו בה כ"א סאין, אזלינן לקולא, ואם לא היה רובה בהכשר, דעכשיו איכא ^ח ספיקא דאורייתא, אי יש לחוש שעובד כוכבים מילאה כדי לרחוץ בה, פסולה, (כך משמע בתוספתא), ואם לאו, דודאי ישראל מילא אותה כדי לטבול בה, כשרה^י, דרוב המצויין אצל מקוה ועושין כדי להכשירה בקיאין הן, ובודאי בהכשר מילא אותה.

(יט) וכל שכן אם הישראל ^ט לפנינו ואומר שבהכשר מילא אותה דנאמן^י, מאחר שבידו לתקנה, וכהאי גוונא עד אחד נאמן באיסוריין^{יב}, כדלעיל סימן קכ"ז ועייין עוד לקמן סוף הסימן בדין ספק שאובים:

דין טבילה בימים | גל שנתלש מן הים | טבילה באויר

ה. ^י כל הימים יש להם דין מעייין לטהר בזחילה.

(י) הילכך ^{יא} גל שנתלש מהים (כ) ובו מ' סאה, ונפל על האדם או על ^{יב} הכלים, עלתה להם טבילה.

^{יב} אבל אם הטביל בגל (י) כשהוא באויר קודם שיפול על הארץ, אף על פי שיש בו מ' סאה, ^{יג} או שזרק כלים באמצעות הגל שהוא עשוי כביפה, לא עלתה להם טבילה:

באר הגולה - ציונים להרמ"א

14. משנה ח' פ"ח דפרה ומשנה ד' פ"ה דמקואות וכו' יוסי שם, הסכמת הפוסקים: 15. משנה ו' פ"ה דמקואות: 16. לשון הרמב"ם שם בספ"ט מהתוספתא הובאה בחולין דף ל"א ע"ב, וכתבה הר"ש בפ"ד דמקואות: 17. טור וכפירוש רש"י שם בחולין: 18. משנה ה' פ"ד דמקואות ובכמה דוכתי:

11. רשב"ץ שם. 12. מהרי"ק שורש קט"ו, ודלא כרשב"ץ. 13. שם ע"ד מ.

באר היטב

להוריקה ממים המלוכלכים ולמלאותה מים נקיים לרחוץ גופם הא לא"ה לא חיישינן שמא כוון להכשיל עכ"ל (כתב מהריב"ל ח"ב סימן ס"ט וז"ל הך דינא אינו אלא במקוה מי גשמים אבל במקוה מים חיים הנובעין מן הקרקע אפילו שלפעמים יחרב המעייין ולא ישאר אלא רביעית הלוג אין לחוש למים שאובין דשאיבה אינה פוסלת במעייין ע"ש חלוקי דינים ועיין במהרי" טראני חלק י"ד סימן י"ט ובספר משבית מלחמות סימן י"ב ובפליטת ב"י סי' ה'. ובכנה"ג בשם מורו הרב כתב שאם היה המפתח ביד ישראל אלא שבאותו יום נשבר הדלת פתאום אין לחוש דבאותו יום יזלף את המקוה ומילאו דמירתת ע"ש: **ט לפנינו.** ואין סומכין על העובדי כוכבים שאומרים בהיפך או שאומרים שנתקנה בענין אחר אף על פי שהם מסל"ת כ"כ מהרי"ק: סעיף ה' **הכלים.** אף על גב דמעייין לכלים טמאים סגי בכ"ש היינו במקום חבור המעייין אבל הכא שנתלש הגל צריך מ' סאה. ש"ך:

סעיף ד. ח [ספיקו. כ' הש"ך אין כונת המחבר משום ספק דרבנן ולקולא שהרי איהו סובר לקמן סג"ג דאפילו כולו שאוב אינו אלא דרבנן אלא מיירי במקוה נעול שאין יכולין להכניס לתוכה מים אלא בהמשכה דרך הגג והלכך כיון שיש בו כ"א סאה אינו נפסל במים שאובים כיון שהמשכו כדלקמן סמ"ד והרב אויל לשטתו דלקמן סמ"ו דהמשכה אינה מועלת אלא ע"ג קרקע הלכך הכא בגג פוסלת המשכה ולכך הוצרך לטעם ספק דרבנן לקולא וכ"כ הט"ז דאין להאמין לעובד כוכבים אפילו במידי דהוא ספיקא דרבנן כ"ש כאן דיש הנאה לעובד כוכבים הלכך מ"ש הש"ע כאן דאין חשש רק באם אין שם כ"א סאין הוא שלא בדקדוק וכ"כ הב"ח דדוקא בנעול במפתח אבל באינו נעול כיון דהעובד כוכבים יכול ליכנס לתוכו וליטול מים משם ולחזור ולמלאותו אין להאמינו לעובד כוכבים אפילו המקוה שלם דחיישינן שמא יחזור וימלאנו ע"כ. וכתב הש"ך ומשמע דלא חיישינן שנטלו מים והחליפו אלא כשנהגה בחליפין וכדלעיל סימן ק"ח ס"י כגון שהמים שבמקוה סרוחים ומתיירא שלא יפסידו שכרו או